

לב המזעזעים

עלון חודשי בענייני הלכה ומנהגים, מתוך סדרת הספרים "לב המזעזעים"

גיליון קע"ו

הלכות והליכות בעניין "שלום זכר"

סעודת שלום זכר

או מכניס בנו או בתו לחופה שמשלים עם כל שונאיו וקורא אותם לאכול ולשמוח עמו כדי שיברכוהו ולא יקללוהו (אורחות חיים הלכות מילה אות ט).

טעם אחר: להראות שיש לה "ערל זכר" חלק בשבת, ביאור על פי מה שביארו שסעודה זו נקראת "שלום זכר" ולא "סעודת זכר", דבא לרמז על מה שאמרו בגמרא (בנדה לא, ב) בא זכר לעולם בא "שלום" לעולם, והוא כי סעודת שלום זכר בליל שבת באה להראות שאף על פי שאין לנכרים חלק בשבת, וכמו שאומרים בתפילת שחרית בשבת "ובמנוחתו לא ישכנו ערלים", מכל מקום "ערל זכר" זה הננו שלום משום שאינו ערל במהותו. ומשום זה עושים הסעודה דווקא בשבת ונקראת "שלום זכר" שאנו "שלום" עם זכר זה (מובא בספר ברית אפרים על עניני מילה שהביא טעם זה ממרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל).

"שלום זכר" או "ישוע הבן"

ישוע הבן: בלשון חז"ל נקראת סעודה זו "ישוע הבן" (ב"ק פ, א) על שם שהולד נושע ונמלט ממעי אמו (תוס' שם ד"ה ישוע הבן, תרומות הדשן ח"א רסט).

שלום זכר: יש הקוראים לזה שלום זכר (תרומות הדשן רסט הובא בדרכי משה יור"ד סו"ס רסה), **והטעם:** כיון שבאים לקבל פני הזכר הנולד. **טעם אחר:** על פי מה שאמרו חז"ל (נדה לא, ב) כיון שבא זכר לעולם בא שלום לעולם (אוצר כל מנהגי ישרון סימן כז).

טעם אחר: זכר מלשון זכירה, מפני שהתינוק שכח תלמודו כדאמרינן (נדה ל, ב) בא מלאך וסטריו בצאתו לאויר העולם ושוכח תלמודו (מגדל עוז בפתיחה להלכות מילה אות טו, זכרון ברית לראשונים לר"י הגוזר מילואים סימן א).

טעם אחר: כיון שהשבת נקראת בשם "שלום" והכוונה היא לסעודה שנערכת בשבת לרגל לידת הזכר (טעמי המנהגים אות תתקג).

טעם אחר: לפי שאותיות זכר ז' כר דהיינו ז' דורונות שולח הקב"ה למי שנולד לו בן זכר

נהגו לעשות סעודה ומשתה בליל שבת לאחר שנולד זכר נכנסים אצל התינוק לטעום שם (רמ"א יור"ד סימן רסה יב).

הטעם לסעודה זו: שזו הודאה על שנושע הולד ונמלט ממעי אמו (תוס' בב"ק פ, א, תרומת הדשן ח"א רסט).

טעם אחר: מעין ביקור אבלים אצל התינוק, על פי הגמרא בנדה (ל, ב) שבשעה שנולד בא מלאך וסטריו על פיו ומשכח כל התורה שלמד ממעי אמו ולכן נכנסים אצל התינוק לנחמו מפני שהוא אבל על ששכח את התורה שלמד ממעי אמו (ט"ז יור"ד רסה ס"ק יג בשם הדרישה).

טעם אחר: כדי להזכיר לולד את השבועה שנשבע בלידתו [תהי צדיק ואל תהי רשע] (מגדל עוז ברכיה עליונה אות טו, זכרו ברית לראשונים לר"י הגוזר מילואים סימן א).

הטעם שסעודה זו נקבעה דווקא בליל שבת

מפני שאז הכל מצוים בבתיהם (ט"ז רפה יג בשם הדרישה).

טעם אחר: על פי דברי חז"ל שהשבת משלימה ומכשירה את התינוק למילה (דרישה שה אות ג).

טעם אחר: משום שהתינוק שהוא נקי מחטא חשוב כצדיק, והוא מעין המנהג שבא אורח הגון לעיר, ובפרט כשהוא מפורסם לאיש צדיק הולכים אליו בשבת לקבל פניו,

וע"כ הולכים אליו בשבת הראשונה לקבל פניו (ספר ברית אבות קונטרס מפתח של חיה אות מג).

טעם אחר: על פי המדרש (מדרש רבה פרשת אמור פרשה כז ב) רבי לוי אמר משל למלך שגזר ואמר כל אכסנאי שיש כאן לא יראה פני עד שיראה פני המטרינה תחילה כך אמר הקב"ה לא תביא קרבן עד שתעבור עליו שבת שאין ז' בלי שבת ואין מילה בלא שבת (ט"ז יור"ד רפה).

טעם אחר: כיון שנהגו בכל מקומותינו שמי שמל את בנו

ערב שבת קודש פרשת וישלח

"אודה ה' מאוד בפי ובתוך רבים אהללנו"

בשבח והודיה להשי"ת על כל הטוב והחסד אשר גמלני, ובפרט בהולדת בני שיהי' למזל"ט, הנני להודיע לכל ידידי דעי ומכרי כי

השלום זכר

יתקיים בעז"ה בליל שבת קודש זה בבית הכנסת היכל משה רחוב הרי"ף 5

ובעז"ה בשמחתכם ישמח לבי גם אני יהודה לב

מילה, פדיון הבן, מלמדו תורה צוה לנו, מלמדו ספר, מחנכו בתפילין, מלמדו אומנות, משיאו אשה (מטעמים החדש מילה ל בשם ספר חומת אנך).

זמן הסעודה: המנהג הוא לעשות סעודת שלום זכר לאחר סעודת השבת ואין עורכים שם סעודה בפת אלא אוכלים מיני תריגמא פירות וקטניות.

אכילת [עדשים] "ארבעס"

נהגו לאכול [עדשים] "ארבעס" (אבן ישראל ח"ב ש"א), **והטעם:** על פי הדרישה שבאים לנחם את התינוק על התורה ששכה, ועדשים הן מאכל אבלים (שו"ע הלכות אבלות שעה ט).

ובזמנינו המנהג: לאכול מין קטניות הנקראות "ארבעס" [חומוס], **והטעם:** כיון שהם גם כן עגולים כעדשים.

טעם אחר: יש שכתבו שהוא על משקל לשון הכתוב (בראשית טז י) "הרבה ארבה את זרעך" (שפע חיים מכתבים בשם האדמו"ר מקלויזבורג ח"א עמוד קעה).

טעם אחר: על פי הגמרא (ב"ב טז, ב) "עדשה אין לה פה", וכן התינוק אין לו "פה" שהוא בגימטריא "מילה", שעדיין לא נימול, משום זה נהגו לאכול "ארבעס", עדשים בשלום זכר (אוצר דינים ומנהגים ערך שלום זכר).

הכרזה לציבור בבית הכנסת

נוהגים להכריז בבית הכנסת שאבי הבן עורך סעודת שלום זכר [או שתולים מודעות] ואין מזמינים מפורש (זכרון ברית לראשונים לר"י הגוזר מילואים סימן א מנהג זה מובא בספר נוהג כצאן יוסף כורת הברית נח ברית רסה ס"ק ס"י), **הטעם:** לפי שיש אומרים שאין מזמינים במפורש לשלום זכר משום שהיו סעודת מצוה שאם הזמינהו חייב להגיע (אוצר הברית ח"א עמוד קכט, והגרנ"ק פסק שמותר להזמין ואינו כסעודת ברית הובא בספר ברית אפרים עמוד שנד).

מקום השלום זכר

עיקר המנהג: הוא לעשות את הסעודה בבית הרך הנימול כשהוא נמצא בביתו כלשון הרמ"א (יור"ד רסה יב) נכנסים אצל התינוק לטעום שם.

בזמנינו: רבים עורכים את השלום זכר בבית הכנסת ולפי הטעם שסעודה זו היא כסעודת הודאה אפשר לעורכה גם שלא בפני התינוק (אוצר הברית ח"א פרק ג סימן ב).

אמירת קריאת שמע ליד התינוק

קריאת ק"ש אצל התינוק בשלום זכר

כשהתינוק בבית יש שנוהגים לקרוא פרשת שמע אצל התינוק. ובאורחות רבינו (מבעל הקהילות יעקב חלק ג עמוד קנט) כתב שמרן הסטייפלר זצוק"ל היה אומר פרשת שמע בשלום זכור גם אם התינוק לא היה בבית.

ק"ש כל שמונת הימים

יש הנוהגים: לקרוא כל שמונת ימים ק"ש ליד התינוק (בספר זכרון יעקב ח"ב עמוד 140 כתב שבקובנא שבליטא נהגו כן). **והטעם:**

לפי שהתינוק בכל אותם הימים בסכנה (כמבואר בזוהר) ולכן קוראים ק"ש כדי להבריא את המזיקים ואומרים זאת תינוקות של בית רבן שאין בהם חטא ובוודאי יועיל ומחלקים להם מגדנות כדי שיהיו רגילים לבוא (מטעמים מערכת י יולדת אות ו).

קריאת שמע בלילה שלפני הברית

בלילה שלפני הברית אומרים ק"ש ליד הילד (מקור חיים לחו"י סימן תרכא ס"ס וס בקיצור הלכות סימן רלט ס"א ד"ה הקוראים), ובספר ברית אבות (קונטרס ליל שימורים אות יג) הביא מנהג פולין שקוראים קריאת שמע ויהי נועם עד סופו ופסוק המלאך הגואל.

הטעם: מפני שפסוקים אלו יועילו לשמור על התינוק (שם). **טעם אחר:** כדי שיקבל עליו התינוק עול מלכות שמים תחילה ואחר כך עול מצות, מצות מילה (ספר שובע שמחות חלק ב עמוד ז).

טעם אחר: כדי לזמר עריצים ולהכרית כל הקוצים הסובבים את השושנה העליונה (ספר ברית אבות קונטרס לייל שימורים אות ג בשם ספר יסוד יצחק).

סמך נוסף: כתיב (תהילים קמט ו) "רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם" חרב פיפיות זו סכין של מילה ורוממות אל בגרונם זו קריאת שמע (ברכות ה, א) דהיינו קודם חרב פיפיות שהוא מילה צריך רוממות אל בגרונם דהיינו ק"ש וע"כ הכוונה בלילה דכתיב "ירננו על משכבותם" (ליקוטי מהרי"ח סדר המילה).

ליל שמירה – "וואך נאכט"

הלילה שלפני הברית נקרא "ליל שמירה" – "וואכנאכט", יש הנוהגים להתאסף בבית היולדת לאמירת תהילים ותפילה.

הטעם לשמירת היולדת בליל שמיני משום דכתיב (בראשית יז ט) "ואתה את בריתי תשמור" ולומדים מזה שבשעת הברית צריכים שמירה מהשטן (ספר מטעמים מערכת אות י יולדת ג).

טעם אחר: משום שבלייל שמיני עלול התינוק להינזק מהשטן לפי שקשה לו [לשטן] מצות מילה שבזכותה ניצולים ישראל מדינה של גיהנם לכן נוהגים ללמוד בלילה שקודם לברית (מטה משה הלכות מילה פרק ד).

טעם אחר: לפי שגזרה המלכות שלא למול והיו מתאספים בלילה שלפני הברית כדי שלא יכירו האויבים (עיין סנהדרין לב, ב) וגם אחר הגזירה לא בטל המנהג (אוצר דינים ומנהגים).

טעם לסעודה בלילה הזה

כדי להרבות בכבוד המצוה העומדת להתקיים מחר (ספר כללי המילה לר"י הגוזר עמוד כה), **סמך לדבר:** ממדרש תנחומא (פרשת תזריע) "וביום השמיני ימול בשר ערלותו" בא וראה כמה מחבבין ישראל את המצות שהן מוצאים יציאות הרבה כדי לחבב את המצוה א"ל הקב"ה אף אני מוסיף לכם שמחה שנאמר "ויספו עניים בה' שמחת אביוני אדם בקדוש ישראל יגילו מכאן נהגו אור שמיני שעושים שמחה ומשתה. (הובא בספר אוצר הברית פרק ג הערה ד).

לילה לפני הברית נקרא בפי בני ספרד ברית יצחק

הטעם שנקרא ברית יצחק ולא ברית אברהם שהוא ראש לנימולים: לפי שיצחק היה הראשון שהיה בחיוב מילה בשמיני וא"כ ליל שמיני היה ברית יצחק אך באברהם כתוב "בעצם היום הזה ופריש רש"י שמל בו ביום שנצטווה ולכן בלילה לא חל עליו שם ערלה ורק ביצחק נתחדש מצב כזה (משנת יהושע פרק ד הערה א).

במצות ברית מילה

מקור למצות מילה

יש אומרים: שלומדים זאת מהפסוק (בראשית כט א) "וימול אברהם את יצחק בנו" (קידושין כט, א), בתלמוד ירושלמי (קידושין פרק הלכה ז) למדו מהפסוק "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" (ויקרא יב ד).

טעם מצות ברית מילה

לפי שרצה הקב"ה לקבוע בעם אשר הבדיל להיות נקרא שמו, אות קבוע בגופם להבדילם משאר העמים גם בגופם כשם שהם מובדלים מהגוים בנפשם (חינוך מצוה ב).

טעם אחר: כדי לעשות את האדם למתוקן, כי המילה היא כמו מעשר שמפרישין מן התבואה כך יפריש מפרי בטנו מעיקר איבריו ומקום הולדתו, ולכן נעשת במקום שעושה פירות (ב"ר פ' מד ב"פ"ת שם).

טעם אחר: המילה מועילה בדרך הטבע להולדה ופריה ורביה והראיה מאברהם אבינו שאחר המילה ילדה לו שרה בן (שם).

טעם אחר: משום בריאות הגוף, דבר מוסכם הוא אצל טובי הרופאים שהמילה מועילה לקיום הגוף ועל ידי המילה ניצל אדם ממחלות שונות ומכאבים רעים באבר המוליד (שם).

טעם אחר: כתיב (בראשית יז א) "ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים" וביארו המפרשים שלא תשאל למה המילה וכתב על זה הרמב"ן והוא כטעם (תהלים קיט פ) "יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אבוש" (אבן עזרא - רמב"ן בראשית יז א).

הטעם שציוותה תורה למול דווקא ביום השמיני

שאלו תלמידי ר' שמעון בן יוחאי מפני מה אמרה תורה מילה לשמונה, אמר להם כדי שלא יהיו כולם שמחים ואביו ואמו עצובים [מצד טומאת נדה של האשה] (נדה לא, ב) ואף שביטלו דם טוהר ואין אשה טהורה לבעלה עד שתספור שבעה נקיים וא"כ ביום השמיני אביו ואמו עצבים, מ"מ אף שהטעם בטל המצווה אינה בטילה ומלים ביום השמיני (נדה לא, ב, עליות אליהו).

טעם אחר: מלים ביום השמיני כדי שיתחזקו כוחות הולד בח' ימים (מדרש רבה דברים ו, רמב"ם מורה נבוכים חלק ג פרק מט).

טעם אחר: כדי שיעבור יום השבת במשך שמונת הימים דמסגולת השבת לחזק כוחות האדם והטבע (מדרש ויקר"ר פרשת אמור פרשה כז, ט זוהר הקדוש הובא בספר משנת יהושע סימן מא).

טעם אחר: על פי המדרש דמצוה מילה היא כעין קרבן (כדאיתה במדרש ויקרא פ כז) וכשם שדם הקרבן לכפרה על המזבח כך

דם המילה מכפר, וכשם שבהמה לא ראויה לקרבן אלא מיום השמיני והלאה שנאמר (ויקרא כב כז) "מיום השמיני והלאה ירצה" כך מילה הדומה לקורבן מצותה ביום השמיני (אלשיך, רבינו בחיי בראשית פרשת לך לך יז, כד הקמח מילה).

טעם אחר: לפי שאז נתעכל דם הנדות הטמא אשר ממנו ניזון הולד במעי אמו וא"כ נטהר הולד וראוי להיכנס בברית קודש (ספורנו ויקרא פרק יב ג).

טעם אחר: לפי שהילד בבטן אימו יודע כל התורה כולה, ובשעת יציאתו בא מלאך וסוטר על פיו ושוכח הכל (עין נדה ל, ב) ובזה יהיה כאבל עד שיעבור ז' ימי אבלו ואח"כ ימול (חיי אברהם).

טעם אחר: לפי שהוא היום הראשון להויתו שבו יצא מכלל ריסוק אברים (ספר עקדת יצחק בראשית יז שער יח).

קריאת שם

כתב האר"י (בשער הכוונות) שהקב"ה מזמן בפי אביו לקרוא לבנו בשם שיקרא (מובא בהקדמה לספר חיים ומלך על הרמב"ם מ"ח פלאג'י).

קריאת שם על אדם חשוב

מקור למנהג זה: מבנימין כתוב בפסוק (בראשית מג ל) "וימחר יוסף כי נכמרו רחמיו" וביאר רש"י (שם ד"ה כי נכמרו) שאלו יוסף לבנימין יש לך בנים אמר לו יש לי עשרה מה שמם אמר להם כולם על שם אחי [יוסף] כי סבור היה בנימין שאחיו מת.

מנהג ישראל לקרוא בניהם על שם אבותיהם שמתו

מקור למנהג: מדברי הגמרא (מועד קטן כה, ב) "אסיקו ליה חנן על שמיה", מכאן המקור ליתן שם לבן שנולד אחר מיתת אביו על שם אביו (ספר חסידים סימן תס, ובתוס' ר' יהודה החסיד ברכות נז הביא מסדר עולם, שו"ת משנה הלכות חלק ו סימן רנב. שו"ת רבבות אפרים סימן קט בשם ספר מנחת שמואל למו"ק כה).

לקרא שם ע"ש אדם שסבל יסורים או אדם שמת בקיצור ימיו

יש הנוהגים: שאין קוראים שם על אדם שסבל יסורים או אדם שמת בקיצור ימים (בית שמואל אבה"ע" ס"ס קכט), דין זה מצאנו בספר ים של שלמה (גיטין פרק ד סימן לא בדיני השמות) בשם ישעיה שכתב שאף שישעיהו הנביא היה נקרא ישעיהו אין העולם רגילים לקרות על שם הנביא משום דריע מזליה שנהרג אלא קראו אותו ישעיה על שם ישעיה שנמצא בדברי הימים.

כמה נקרא קיצור ימים

יש אומרים: שאדם שנפטר לאחר גיל חמישים אינו נקרא צעיר (שמות בארץ פרק יב עמוד קיג בשם הגר"ק זצ"ל), ובשם הגריש"א מובא שצעיר נקרא, אדם שנפטר לפני גיל שישים (שם הערה 62). **ויש אומרים:** שצעיר זה עד גיל ארבעים (הגר"ש דבילצקי הו"ד בספר קוראי שמו).

ויש אומרים: שעל הורים אין קפידא בכך ואף אם נפטרו צעירים אפשר לקרא בשמותם (שמות בארץ פרק טו עמוד קצח בשם הגר"ק זצ"ל).

הופיע ויצא לאור

ישמח לב

ברית מילה

הלכות • מנהגים • טעמים

הידעת?

- **שלום זכר** - הטעם בסעודת שלום זכר ומדוע נקבעה בליל שבת.
- **מצות מילה** - הטעם במצות ברית מילה.
- **נולד מהול** - הטעם שלא נולד האדם מהול.
- **מילה ביום השמיני** - הטעם שציותה תורה למול ביום השמיני.
- **הזמנה לברית** - הטעם שאין מזמינים לברית, אופנים שאפשר להקל ואין צריך לאכול בסעודה אפילו אם הוזמן.
- **סנדק סגולה לעשירות** - הטעם שלא מצאנו סנדק שהתעשר.
- **כשם שנכנס** - הטעם שרק במצות מילה מברכים כשם שקיים מצוה זו כך יקיים שאר מצוות.
- **שמירת היין לחתונה** - מהו המקור למנהג שמירת יין של הברית לחתונה.
- **קריאת השם** - הטעם שקוראים שם דווקא בברית.
- **יום ליבשה** - הטעם שאומרים פזמון זה בברית.
- **בחירת השם** - שם האדם קובע מזלו של אדם, הטעם בקריאת שם על אדם חשוב.
- **הטעם שתינוקות אינם יודעים לדבר, ומהיכן מגיעות תכונות הילדים.**

ניתן להשיג בבתי כנסיות באלעד ובבית המחבר ראב"ד 5
טלפון: 052-7668608 | מייל: lev17382@gmail.com